

EMLÉKEZÉS VERMES MIKLÓSRA, A FASORI GIMNÁZIUM TANÁRÁRA

Kucsman Árpád
ELTE, Szerves Kémiai Tanszék

A 100 éve született *Vermes Miklós* személye szerencsére nem ment feledésbe. Írtak róla monográfiát, szakdolgozatot, utolsó interjúja könyvfejezetként is megjelent, munkatársai és tanítványai több alkalommal megemlékeztek róla szóban és írásban. Nevét viseli iskola, alapítvány, tanulmányi verseny. Emléktáblák utalnak személyére, szócikkkel szerepel a Magyar Nagylexikonban. Róla sok újat hát nemigen lehet mondani. Engedjék meg ezért, hogy ezúttal visszafordítsam az idő kerekét, és egy egykori fasori diák hangján szólaljak meg, így emlékezve Vermes Miklós Fasori Gimnáziumban töltött éveire.

Az én fasori Vermes-történetem 1937 nyarán kezdődött. *Petró Elek* evangélikus lelkész arra bízta szüleimet, hogy taníttassanak tovább és írássanak be a jó hírű fasori iskolába. A felvételre édesanyám vitt el. Itt egy adatlapot kellett kitöltenie, amitől kissé zavarba jött. Tétovaságát észrevette Vermes Miklós, az I.B osztály kijelölt főnöke, és hozzánk lépve kedvesen ezt mondta: „Tessék csak bemondani az adatokat, én majd írom.” Elővette legendás kéktintájú tollát, és utánozhatatlan írásával munkához látott. Ellenőrizte a születési anyakönyvi kivonatokat is, tőle tudtuk meg, hogy családi nevemet helyesen egy n-nel kell írni.

10 évesen tehát Vermes tanár úr osztályába kerültem. Ő akkor 32 éves volt, és először kapott osztályfőnöki megbízást. Őt éven át számtant tanított nekünk – akkoriban így hívták a „matek”-ot. Tankönyvet nem használtunk, volt viszont két füzetünk, a „diárium” és a „gyakorlófüzet”.

A diáriumba egyszerű és pontos definíciókat jegyeztünk fel, ezek szövegét a tanár úr a táblára is felírta. Nem csoda, hogy Vermes tanítványai megtanultak tömören és érthetően fogalmazni.

A gyakorlófüzetek jól tükrözték Vermes Miklós gyakorlatias és érdeklődésre törekvő tanítási módszerét. Kifogyhatatlan volt az ötletekben. Grammra lemértük tankönyveink súlyát – lám-lám, minden tudás alapja a mérés! – és a tételeket összeadtuk. Kiszámítottuk Budapest tíz kerületének népsűrűségét, az Orient expressz átlagsebességét, a hegyi vasutak emelkedési szögét. Az órák végén gyakran felhangzott a kórus: „tanár úr, becsüljünk!”. Akkor ő ilyen kérdéseket tett fel: „Az egypengős érme átmérője 22 mm. Hány pengővel lehetne körberakni az egyenlítő?” Lehetett tippelni. Vermes Miklós nagyra becsült mentorától, *Mikola Sándor* igazgatótól tanulta meg, hogy az órát érdekessé kell tenni, a tanulókat be kell vonni a munkába, és akkor nem lesz se fegyelmetlenség, se zajongás.

A hatodikban új tantárgyat kaptunk, a kémiát. Vermes volt a Fasorban az egyetlen kémiatanár. Nagyon értett ehhez a tárgyhoz, hiszen hét éven át volt tanársegéd az Egyetem egyik kémiai intézetében. A tanár úr a kémiaórákat kísérletek bemutatására alapozta. A munkáltató gyakorlaton viszont a diákok maguk végeztek kísérleteket, levonva belőlük a következtetéseket. Mindez nagyszerű

tréning volt azok számára, akik később kémiai laboratóriumba kerültek. Bár a negyvenes évek honvédelmi problémái igen csak távol álltak egyéniségétől, elérte azt, hogy taníthassa a „Honvédelmi ismeretek” tárgyat is. Ezalatt ő persze tisztán kémiát értett, a robbanószerkezetek és harcigázok ismeretét. A tanár úr nem riadt vissza a figyelemfelkeltő hecckektől sem. Az iskolaudvaron a tanári kar rémületére impozáns füstbomba-bemutatót tartott, az órán nitroglicerint gyártott és robbantott, bűzös piridint locsolt szét az előadásban. Vermes tíz éven át tanított kémiát a Fasorban. Tanítványai közül tizenegyen kémikusnak mentek, közülük heten a kémiai tudomány doktorai lettek, hárman kandidátusok, egy diákja pedig egy dél-afrikai bánya aranyfeldolgozó üzemének szakmai vezetője volt.

A hetedik–nyolcadik osztályban a fizika tanítását szerencsére Vermes Miklósra bízta. Így remélhettük, hogy a matematika és a kémia után a fizika terén is részese lehetünk a tanár úr híres repertoárjából. A háború sajnos közbeszólt, és a nagy ívű fizika tananyag átadása már tőle sem lehetett zavartalan. A bombázások miatt a 43/44-es tanév csak novemberben kezdődött és mindössze március végéig tartott. Ekkor az iskolát hadikórházzá alakították, és a diákokat szélnek eresztették.

Vermest a rendkívüli idők rendkívüli tettekre sarkallták. Mindent megtett azért, hogy az oly sok szeretettel és törődéssel nevelt osztályközösség ne essen szét. Tartotta tanítványaival a kapcsolatot, igyekezett átadni annyi tu-

Fizikaóra a Fasori Evangélikus Gimnázium VIII. osztályában, 1941. január

Kucsman Árpád emlékezik Vermes Miklósrá

dást, amennyit csak lehetett. Sikertől megőriznie a fizikai szertár integritását, itt rendezte be főhadiszállását. Innen küldött diákjainak minden héten stencilezett levelezőlapokat, amelyeken megoldásra váró matematikai és fizikai példák voltak. Itt tartott inspekción, ide várta tanítványait információcserére és tanácsadásra. Akik nem tudtak eljönni, azoknak levelet írt. Féltem bennünket a katonai behívótól, a hadimunkára való berendelésétől.

1944 októberében a Deák téri Leánygimnáziumban tartott óráknak már inkább csak demonstratív jelentősége volt. A tanárokat behívták katonának, ezt elkerülendő Vermes a Beszkárt segédmunkásaként dolgozott, majd feleségével együtt végül ő is bujkálásra kényszerült. A tanítás december elején megszűnt, mindenki menekült, ahová tudott, a nyári érettségink álomképnek tűnt.

Amikor a fasori évekről beszélek, próbálom visszaidézni a Vermes-órák meghitt légkörét. Látom tanár urat a fizikai szertár előadóijában rendezgetni, mert nála az óra kezdetét nem az jelentette, hogy hatásosan belép az ajtón, hanem az, hogy az asztalra kiteszi a zseboráját, melynek forgatható tüvegén kék csík jelezte az óra végét. Így tudta pontosan tartani a menetrendet, fehér dobozba gyűjtött óravázlatait követve. Akkor még nem sejtettük, hogy ezek a lapok egyszer majd kézzel kézre járnak közöttünk, a tanár úr közvetítésével. És az ostrom idején ezekből próbáljuk kislabizálni a duális fényelmélet, az atomszerkezet és a relativitáselmélet rejtelmét.

De egyelőre még voltak Vermes-órák. Látom a különös mozdulatát, amellyel homlokába hulló haját visszarendezi, tenyerébe rejtett zsebfésűjével. Hallok sajátos torokköszörülését, amellyel súlyt akart adni következő fontos mondanivalójának.

Vermes Miklós osztályfőnöknek is kiváló volt, hivatásának ezt a részét is nagyon komolyan vette. Az órákon kívüli kapcsolat fontos színtere volt a szertár. Ez minden érdeklődő számára nyitva állt, itt a gyerekek kedvükre pepecselhettek, olvasgathattak, kérdéseket tehetek fel. Én például szerves preparátumokat állítottam elő. *Gunda Laci*, egy vidéki fiú, falujában kőrishogarakat gyűjtött egy nagy cipőskatulyába, hogy azok bűzös maradványaiból egy kantaridin néven ismert ajzószeret extraháljon. Mások elektrotechnikával, rádióépítéssel, fotózással foglalkoztak. Szabadon forgathattuk a szertár szakkönyveit, folyó-

iratait. Meggyőződhattunk, milyen széles körű tanárunk érdeklődése, tudása. Örömmel fedeztük fel az általa írt könyveket, szakkikkeket. Mivel kíváncsisága határtalan volt, rengeteg mindennel foglalkozott. A rádió, a gramofon, a fényképezés, a televízió (már 1938-ban!), az atomenergia felhasználása (már 1939-ben!) mind-mind érdeklődésének homlokterébe került. Ezekről közérthetően és élvezetesen írt, mert tudását mindenkor meg akarta osztani másokkal.

És azok a felejthetetlen osztálykirándulások! Fokozódó nehézség szerint szervezve, a János-hegytől a Bükkön át az Erdélyi havasokig. Emlékeinket vicces útinaplók őrzik és sok-sok fénykép, amelyeket magunk hívtunk elő és nagyítottunk. Természetesen erre is a tanár úr tanított bennünket. Így közel kerültünk tanárunkhoz, őt magunk közt csak Mukinak hívtuk. Tapaszthalhattuk széles műveltségét, élvezhettük sajátos humorát, vicceit. Gyakran került sor kedélyes foglalkozásra egy cukrászdában, ilyenkor persze a vendégei voltunk. De előzőleg nem mulasztottuk el megnézni a bazilikát Esztergomban és Egerben, a Házsongárdi temetőt Kolozsváron, az örmény vártemplomot Gyergyószentmiklóson. Nem csak gyalogtúrára került sor. Volt síelés, kerékpározás, úszás a Fedettben – Arkhimédész törvényének kísérleti igazolásával –, strandolás Pünkösdfürdőn és a közeli tavakban. Színházba, operába és kiállításokra is vitte osztályát. Én vele voltam először operában, és tőle tanultam meg úszni. A háborús idők komorsága ellenére a fasori diákoknak sok vidám és szép emléke fűződött Vermeshez.

1945 tavasza Vermes Miklós számára is új élet kezdetét jelentette. Elsők között látott munkához a Gimnáziumban, rendbe hozta romjaiból a szertárat. A nyáját őrző pásztor szerepét teljes erővel folytatta. Mindenkiről mindent tudott, információit levelezés útján megosztotta tanítványaival. Tanácsokat adott, segített, karszalagokat és orosz nyelvű igazolványokat gyártott, nehogy bajunk essék. A júliusi érettségi tablón, amelyet ezúttal Vermes készített jellegzetes Rolleiflex gépével, 8 tanár és 39 diák látható. A csonka tanévben is nagy elánal készítette fel diákjait a fizika érettségire. Megszerezte magának a filozófiaórákat. Természetesen itt is fizikát tanított, így hidalva át a rendszerváltással járó ideológiai törésvonalakat.

Kapcsolata tanítványaival az érettségi után sem szakadt meg, segítette őket a pályaválasztásban. Egyeseket a Műegyetemre, másokat az orvoskarra küldött, nekem az Eötvös Kollégiumot és a tanári pályát ajánlotta.

A háború után szomorú végjáték kezdődött a Fasori Gimnáziumban. Egy ideig még a régi módon ment a munka, de politikai okokból a légkör egyre romlott. A tanári kar felhígult, a diákok fele már nagyon gyenge tanuló volt. 1952-ben a Fasori Gimnáziumot megszüntették. Vermes Miklóst Csepelre helyezték át, és ő oda vitte mindazt, ami menthető volt. De ez már egy másik történet.

Nem lenne azonban teljes a fasori Vermes-kép, ha nem emlékeztetnénk arra, hogy az újrászerveződő iskola 1989-ben visszahívta régi tanárát. Ő meg is jelent az egyik alakuló közgyűlésen, ahol szünni nem akaró tapsvihar fogadta. 84 évesen már nem vállalta a régi-új környezetbe való visszatelepülést, de azért ahol tudott segített. Egy évre rá meghalt. Azóta 15 év telt el. Jó volt rá emlékezni.